

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ ТА НАЦІОНАЛЬНІЙ ПАМ'ЯТІ: СУЧАСНІ РЕФЛЕКСІЇ

Л. Л. Бабенко, ORCID iD 0000-0002-6828-1414

У статті порушуються питання ролі історичних знань та історичної науки у формуванні національної пам'яті. Зокрема акцентується увага на взаємодії історії як науки та колективної пам'яті й істориків як професійної спільноти із засобами масової комунікації. Йдеться про зростання питомої ваги процесу медіатизації історії, доступності історичних знань через мас-медіа, інструменталізацію історичних фактів у гібридних війнах, відповідальність професійних істориків за формування образу «минулого». Узагальнюються погляди відомих дослідників на порушену проблему.

Ключові слова: історія України, засоби масової комунікації, національна пам'ять, медіатизація історії, гібридні війни, історична культура.

Liudmyla Babenko. History of Ukraine in Information Space and National Memory: Modern Reflections

This paper addresses the question of historical knowledges and historical science role in the process of national memory formation. In particular attention is accented on interaction of history as a science and collective memory and historians as a professional society with means of mass communication. It is about increase of the share of history mediatization process, access to historical knowledge through mass media, instrumentalization of historical facts in hybrid wars, professional historians' responsibility for the "image of the past" formation. The paper summarizes the views on the abovementioned topic of the known researchers.

Keywords: history of Ukraine, means of mass communication, national memory, history mediatization, hybrid wars, historical culture

Постановка проблеми. У сучасному глобалізованому світі людство, попри сподівання, не може уникнути протиріч та конфліктів. Останні мають різноманітні виміри і прояви, супроводжуються кровопролитними локальними війнами, породжують релігійні, мовні, культурні протистояння. Мусимо констатувати, що реаліями сьогодення для України стала повномасштабна російсько-українська війна, яку доповнюють «війни» на історичних полях. Питання може стояти і в такому ракурсі: яка з них передувала іншій, чи не було перетворено історичне минуле на гібридну зброю, наскільки медіа сприяли / не сприяли конструктивному поширенню історичних знань у суспільному просторі? У літературі вже досить давно утвердилося поняття «битва за минуле», що позначає гостроту та непримиренність поглядів на історію. Відома дослідниця проблем історичної культури та історичної пам'яті

Лариса Нагорна звертає увагу на небезпеку спотворення історії: «Там, де змагаються ідеології або (ще гірше) замасковані під ідеологічні постулати симулякри, сприйняття чи то реальності, чи історичних подій неминуче стає деформованим. ...Вдало скомпонований або пристосований до сучасних потреб старий міф легко стирає грані між історією й ідеологією, історією й політикою. ...Включаються механізми соціально-символічного позасвідомого, причому у стані політичних протистоянь опора на міф усвідомлюється як внутрішня потреба визначення по лінії «свій – чужий». Зрештою людина, що самостійно визначає власні пріоритети, сама того не помічаючи, перетворюється на людину, орієнтовану ззовні, хворобливо залежну від навіювань та ідеологічних впливів» [7, с. 154].

Аналіз актуальних досліджень. Порушена тема є предметом дослідження у працях відо-

Бабенко Людмила Леонідівна, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

мих українських та зарубіжних вчених у галузі гуманітарних наук, які аналізує авторка статті. Відповідно до поставленої мети узагальнюються їхні погляди, ідеї, концепції, методологічні підходи щодо ролі історичних знань та історичної науки у формуванні національної пам'яті засобами взаємодії історії як науки й істориків як професійної спільноти із засобами масової комунікації. Тож історіографічний дискурс органічно входить у текст статті.

Метою статті є показ місця історії у складній конфігурації механізмів формування національної пам'яті, впливів на свідомість українців та ролі в цьому процесі засобів масової комунікації.

Викладення основного матеріалу. Сучасний період української історії актуалізував проблему суспільної й національної єдності, реалізація якої є можливою шляхом формування національної пам'яті. Категорія пам'яті (індивідуальної, соціальної) розглядається істориками Олександром Удодом та Михайлом Юрієм не лише як здатність утримувати знання про пережите, а й спогад, відтворення у свідомості подій і образів минулого, щоб через пригадування зробити його частиною теперішнього, сучасності. Тому, стверджують учені, «пам'ять і спогад – це ще й історія. Історична меморія тісно пов'язана з меморією соціальною» [11]. Дослідники наводять застереження соціолога Моріса Хальбвакса про те, що глобальним виміром володіє тільки історія, образ минулого, створений професійною історіографією, який вважається об'єктивним, неупередженим, тоді як пам'ять – навпаки, суб'єктивна, вибіркова, упереджена, пов'язана з інтересами певних груп і осіб.

Попри великий інтерес та істотні напрацювання вітчизняної гуманітаристики у сфері теорії і практики формування політики пам'яті в Україні засобами історичної науки та історичного знання, відзначимо й наявність проблем у її реалізації. Значну кількість останніх оприявила повномасштабна російсько-українська війна, яка ще більше виявила руйнівний вплив стереотипів у свідомості українців щодо «концепцій українсько-російського братерства». До формування цих стереотипів, як наголошував Сергій Скељчик, долучилася й українська інтелігенція «у виробленні радянської моделі історичної пам'яті» з усією системою компромісів і сервілізму [5, с. 12, 155–161]. До речі, саме її на сучасному етапі найбільш спекулятивно використовує російська пропаганда.

На жаль, тривалий час у нашій державі не було єдиної стратегії формування політики пам'яті, що констатують експерти та дослідники. Зміна політичних сил у вищих ешелонах влади часто тягнула за собою кардинальну ревізію ціннісних орієнтирів як усередині країни, так і її зовнішніх пріоритетів. Найскладніші часи для істориків наставали у перехідні періоди розвитку тієї чи іншої країни, як це відбувалося в Україні після проголошення незалежності, революцій – Помаранчевої та Революції Гідності.

Статус створеного у 2006 р. та істотно реформованого у 2014 р. Українського інституту національної пам'яті (УІНП) лише останніми роками після ухвалення законів України про деколонізацію (2015 р.) та деколонізацію (2023 р.) став визначальним у творенні єдиної аксіологічної палітри для всього суспільства [12]. Сегментація останнього, яка часто супроводжується відкритим протистоянням, навіть ворожнечею, нерідко зумовлювалася різновекторними оцінками історичного минулого України. У «битві за минуле» на перший план виступають події новітньої (модерної) історії України ХХ–ХХІ століть, а також підвищується роль сучасності при зверненні до історії, поширення поглядів на підпорядковане становище історії щодо сьогоденних політичних і соціальних завдань. У Положенні про Український інститут національної пам'яті від 12 листопада 2014 р. зокрема йдеться про нагальні завдання цього органу, виконання яких мало б гармонізувати погляди суспільства, виробити спільні аксіологічні вектори.

Так, у документі серед інших зазначені такі завдання, як «популяризація історії України, її видатних особистостей; подолання історичних міфів; подання Міністрові культури та інформаційної політики пропозицій щодо формування державної політики у сфері відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу та національної свідомості громадян з урахуванням багатонаціонального складу населення та регіональних відмінностей України, зокрема щодо: популяризації в світі ролі Українського народу у боротьбі проти тоталітаризму, відстоюванні прав та свобод людини; відновлення національної пам'яті Українського народу, недопущення використання символів тоталітарних режимів; надання оцінки тоталітарним режимам ХХ століття в Україні, Голодомору 1932–1933 років, масовому голоду 1921–1923, 1946–1947 років, примусовим депортаціям, політичним репресіям, діям організаторів і виконавців таких злочинів, а також наслідкам їх дій для України

та світу; формування у громадян України патріотизму, національної свідомості, активної позиції» [12].

Попередній очільник УІНП Володимир В'ятрович у книзі «Нотатки з кухні “переписування історії”» (3-тє видання) зазначав, що якраз ця книга не про переписування: «Вона – про спроби українців написати історію власної держави. Звільнитися з полону думок “старшого брата” й досягнути справжньої незалежності» [2, с. 1].

У результаті дискусій із цієї тематики, у які було втягнуто велику кількість професійних істориків різних країн, формується нове уявлення про значення терміна «історія». В історичній науці всі види професійного і непрофесійного (аматорського) звернення суспільства до власної історії прийнято відносити до історичної свідомості, історичної ідентичності. А німецький учений Й. Рюзен на початку 1990-х рр. увів термін «історична культура», пояснюючи її як простір практично дієвої артикуляції історичної свідомості у житті суспільства. Й. Рюзену також належить обґрунтування ідеї активізації діалогу в інтерпретації минулого, орієнтуванні в сучасному і визначенні цілей майбутнього. Він наголошував на тому, що серед індивідуального досвіду пам'ятей про минуле окремих народів важливе значення має дослідження спільного досвіду культурно-історичних змін людства чи колективів спільнот [Див.: 7, с. 180; 8, с. 163, 260; 9, с. 38–39]. Саме через діалог йому бачиться можливість уникнення загострення міждержавних відносин. Лариса Нагорна зазначала, що «на історичну культуру в цьому сенсі покладається багато надій: будучи водночас мовою і засобом комунікації, вона повинна не лише адекватно відображати рівень історичної свідомості соціуму, але в ідеалі пропонувати моделі соціальної згоди. Рівень цивілізаційної зрілості будь-якого соціуму залежить від того, наскільки його культурний рівень забезпечує можливості для комунікаційної (діалогічної, рольової) компетентності громадян» [5, с. 183].

Водночас постає питання, яке місце посідає історія в інформаційній війні Росії проти України, яка супроводжує повномасштабну війну, та якою має бути роль історика в цій ситуації? В. В'ятрович обстоює думку про «обов'язок історика перед суспільством», який у сучасних умовах не може базуватися на принципі «наука заради науки»: «...хочуть того історики чи ні, вони втягнуті в нинішню війну з Росією, і спроба зайняти позицію стороннього спостерігача – теж участь у цій війні, лише на боці нашого

ворога. Тому що, як казав Едмунд Берк, “усе, що потрібно для тріумфу зла, – це щоб добро нічого не робило”» [2, с. 505]. Лариса Нагорна ж більш обережно трактує потребу активної функції історика, застерігаючи, що коли історія тісно змикається з політикою на просторах «законів пам'яті», тоді «вона стає не просто історією чогось, а історією для чогось». У надмірній інструменталізації історії може критися «небезпека нав'язування масам своїх версій історії» [7, 159].

Одним із полів «битви за минуле» є комеморативні практики, які ініціюються як державою, так і громадськими та політичними інституціями. Такими практиками є весь комплекс артикульованих подій та об'єктів, серед них ритуалів, церемоній, встановлення пам'ятників і пам'ятних знаків, спорудження меморіальних комплексів, спрямованих на репрезентацію певного історичного наративу, який є значущим для переважної частини суспільства. Як вважає історик Олександр Удод, мова йде про «форми творення образів у сучасному інформаційному просторі, де активно функціонують історичні знання, є освітній інформаційний простір» [10, с. 62]. Отже, такі практики є очевидним інструментом формування колективної пам'яті засобами історичного знання, а «повсюдне домінування ЗМІ як “четвертої влади” створює умови для інструменталізації історії, маніпулювання джерелами, фальсифікації та міфологізації історії», – зазначає О. Удод [10, с. 62]. Для нашого суспільства, яке, за визначенням дослідників, має глибоку травму деформації історичної пам'яті про власне минуле, актуальність проблеми зростає в рази. В історичній науці з'явилися дослідження, які фахово аналізують роль засобів масової комунікації (ЗМК) в «ідеологічній матриці формування суспільної свідомості» – саме вони впливали на створення образу минулого. Цій проблемі присвячена монографія Ю. Каганова «Конструювання «радянської людини» (1953–1991): українська версія» [9].

У досліджуваному контексті важливо поглянути на взаємодію історії як науки та колективної пам'яті й істориків як професійної спільноти із засобами масової комунікації (ЗМК). Чим виступають останні? Дослідники констатують, що очевидною стала «медіатизація» історії. Масмедіа стали одним із символів сучасного світу, а історики потрапили, як вважають, під їхній вплив. Дослідник Антон Глушко назвав такий чинник розвитку нашого соціуму «психоінформаційною експансією» [3, с. 186–187].

Медіатизація справді охопила різні сфери. Суспільствознавці говорять про «медіатизацію

суспільства» як про становлення соціуму особливого типу, у якому медіатизуються політика, сфера культури, система виховання та освіти, різні типи інформації – усі ці сфери переміщуються у символічний простір ЗМК. Не дивно, що процес медіатизації охопив і пам'ять — віртуалізувалися соціальний механізм запам'ятовування/забуття, різноманіття форм репрезентації минулого у просторі повсякденності, що транслюються в медіасфері. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології уможливили значно розширити практики представлення минулого, а також коло осіб, що розміщують і споживають меморіальну інформацію. Медіаресурси є джерелом і засобом міжкультурної і міжнаціональної взаємодії, написання/переписування історії, конструювання національної ідентичності тощо. Не зайве нагадати, що відтепер такими медіаресурсами є не лише телебачення, друковані видання, радіо, листи чи інші матеріальні залишки автобіографічного характеру, а й такі медіатексти, як записи у блогах, висловлювання на форумах та тематичних порталах, коментарі на сторінках у соціальних мережах.

Нові явища в інформаційному просторі породжують нові тенденції щодо використання історичних знань масовим споживачем. О. Удод виділяє їх дві. *Перша тенденція* – це розширення інформаційного простору, що надає будь-якій людині величезні можливості для отримання інформації з історії без участі професійного історика. Люди її отримують через пошукові системи мережі Інтернет. Викладач університету, коледжу або шкільний учитель потрапляють під жорсткий пресинг студентів і учнів, які можуть у будь-який момент перевірити навчальний матеріал чи інші версії трактування подій. Відкривається величезний масив раніше не відомих документів для пересічної людини й для самого історика. При цьому відбувається переосмислення, інша інтерпретація внаслідок переосмислення, а потім нерідко істориків звинувачують у переписуванні історії.

Друга тенденція – протистояння професійної академічної спільноти й широкого руху істориків-аматорів, краєзнавців, які самотужки шукають відповіді на важкі питання вітчизняної історії. Тому академічна історіографія не повинна відставати від суспільних запитів, інакше відкривається шлюз міфотворчості, непрофесійності, дешевої сенсаційності. Неодноразово в інформаційному просторі набували розголосу науково не обґрунтовані твердження, що виглядали відвертими фантазіями про минуле україн-

ців. Але закрити доступ до радіо і телебачення сумнівним версіям історичних подій практично неможливо. Ще більше інформаційне поле для них відкривається у соціальних мережах.

При всій очевидній абсурдності різних псевдонаукових теорій, у них є й чимало підтримки. Це свідчить з одного боку про плюралізм думок, з іншого – про значне засилля у ЗМК псевдонаукового контенту (наприклад, про читання лекцій коштовним отаманом Іваном Сірком у Сорбонні). Учені навіть ведуть мову про «нашесть медійної історії». Збільшення частки медійного контенту в масовій історичній свідомості призводить до змін у її змісті та конфігурації. Так стає відчутною втрата цілісності, системності в історичній освіті, вона поступово стає мозаїчною. «Медійна історична белетристика шматує цілісний образ історії на окремі фрагменти», – зазначає О. Удод. Передусім мова йде про авторські блоги істориків, документальні фільми, численні інтерв'ю, журналістські проекти тощо.

На цьому тлі підвищеного запиту на медійний історичний продукт є очевидною інша проблема – академічна історична наука вже не може задовольнити обґрунтоване прагнення звичайної людини до пошуку «історичної правди». О. Удод стверджує, що пересічних громадян дратує брак у науковому світі погодженої версії історії, а наявність кількох поглядів чи оцінок історичних явищ і подій розглядається як неспроможність науки знайти істину. Громадська думка здебільшого відмовляла історикам у праві на переосмислення історії, що донедавна досить часто можна було почути на різних телевізійних токшоу. Тому суто методологічна проблема «переписування історії» в суспільній свідомості набувала політичного забарвлення – мовляв, це кон'юнктура, легітимація чинної влади, пишуть на угоду владі, інструменталізація історії тощо [10, с. 66].

Найбільш рельєфно в українських реаліях особливостей інформаційного простору на взаємовідносини історії й істориків із ЗМК впливає олігархізація медіапростору. Понад 80 % ЗМК в Україні є приватизованими, до початку повномасштабної російсько-української війни серед їхніх власників або акціонерів було чимало російських або проросійських власників (В. Медведчук, С. Львовичкін, В. Новінський та ін.). Поява в умовах війни єдиного інформаційного каналу не змінила форми власності телевізійних каналів. Власники телеканалів, особливо інтернет-видань, які не зацікавлені в об'єктивному висвітленні суспільно-політичних процесів, орієнту-

ються на інтереси ворожих країн, зокрема щодо оцінки політики РФ у російсько-українській війні, оцінки анексії Криму та східних і південних територій України. Як констатує Лариса Нагорна, ЗМК важко проконтролювати у поширенні вигідних їм версій історичного минулого: «Ті, хто створює свої “імперії” в Інтернеті й використовує їх для своєрідних наукових флешмобів, дістають суттєві переваги порівняно з професійними істориками щодо впливу на масову аудиторію» [8, с. 276–277].

Інформаційна війна стала невід’ємним складником гібридної війни – брехня, перекручування історичних фактів, «привласнення» українських історичних діячів тощо. З цього приводу американська журналістка Джил Догерті опублікувала статтю під назвою «Всі брешуть. Конфлікт в Україні і трансформація російських медіа» [14].

Надання інформаційних послуг громадянам у «суспільстві знань» перетворюється на головний плацдарм боротьби не лише за уми, свідомість, пам’ять, а й за політичні симпатії українського електорату. Так, ЗМК широко використовували всі президенти України та політичні партії у своїх передвиборчих кампаніях. Очевидно, не випадково ця думка була винесена у заголовок однієї з публікацій «ЗМІ України: поле конкуренції за владу» [3]. Як показала практика останніх років, використання історії як інструменту маніпулювання масовою свідомістю стало досить ефективним знаряддям політиків у боротьбі за владу і власність. Історія не просто стала цікавою: вона виявила в собі неабиякий потенціал боротьби за ресурси й нові джерела ренти. На авансцену політики вийшла нова політична еліта, що розглядає масив історичних знань як додатковий резерв збереження монополії великого капіталу [3, с. 174–175].

За спостереженнями, популярне історичне знання тією чи іншою мірою представлене в усіх політичних дискурсах будь-якого суспільства, як правило, саме воно препароване відповідно до інтересів певних соціальних груп, формує рамки колективних ідентичностей. Проїшовши через різні інформаційно-медійні фільтри, воно зазвичай піддається спрощенню й схематизації, доволі часто пристосовуючись до запитів і очікувань конкретної аудиторії. У соціальних мережах, блогах, вебсайтах історичне знання є в уже адаптованій формі під певні інтереси та цілі. Діана Дуцик і Марта Дичок дійшли висновку, що «політичні еліти та приватні ЗМІ мало звертали увагу на репрезентативну силу ЗМІ, тому насправді не доклали зусиль для вироблення

спільної української ідентичності. Ймовірно, це було пов’язано з розмаїттям уявлень про те, що означає бути українцем». Натомість Росія провела велику роботу з маніпуляції українськими питаннями ідентичності за допомогою власних ЗМІ, як зазначають авторки статті [4, с. 183].

Дослідниця Ольга Примаченко систематизувала функції історії на рівні масового споживання суспільства через масмедіа, а саме: вона є засобом інформування людей стосовно виникнення того чи іншого суспільного, соціального явища, перебігу певних подій; формою інтерпретації історичних фактів, насичує суспільну та індивідуальну свідомість знаннями та інформацією з метою соціалізації особистості, формування певних образів; підтримує в громадянах відчуття соціальної спільноти, приналежності до певних етнічних груп та організацій тощо [13, с. 78]. Медійні засоби активно пропагували новітнє бачення вітчизняної історії через телебачення, друковані ЗМК, Інтернет, блоггерство. Історична інформація була активно залучена до кластера політичних ЗМК, упроваджена на рівні пропаганди та ідеології, продукуваних певними політсилами. Проблема інтерпретації історичної інформації залишалася особливо актуальною в Україні й на початку XXI ст., оскільки друковані ЗМК й телебачення були найбільш поширеними у боротьбі за увагу пересічного громадянина. Натепер бачимо зовсім інші процеси – кількість друкованих видань, які висвітлюють питання історичної галузі, значно зменшилася, російськомовний кластер інформації поступово витісняється з інформаційного середовища. Телебачення залишається одним із масових джерел соціальної актуальної інформації, українці мають змогу долучитися до перегляду передач, програм, різножанрових фільмів історичного характеру, які засновані на баченні історії провідними науковцями, популяризаторами вітчизняного історичного контенту, журналістами тощо. Таку ж функцію виконує і радіомовлення, яке певним чином оперує інформацією історичного характеру [13, с. 79].

Наповнення інформаційного простору історичним контентом зазнало істотної деформації в період 2010–2013 рр. Починаючи з 2010 р., пролонговано тривав процес навіювання українству парадигм, генерованих проросійськими агентами, проповідниками та практиками «руського мира», «новоросії», про спільну історію, братні народи та історичну приналежність України до Росії, російсько-радянський погляд на Другу світову війну, недієздатність України як суверенної держави тощо. Важливим чинником залиша-

лася і висока частка російськомовного контенту.

Констатуємо, що ступінь ідеологізації і міфологізації інформації, розрахованої на масову аудиторію, невпинно зростає. Від професіоналів-істориків це вимагає забезпечення такого рівня наукової культури, який пропонував би чіткі критерії розрізнення наукових і політизованих, наукових і популярних дискурсів. Що роблять історики для популяризації історичного знання? Щоб протиставити сумнівним версіям перевірені й адаптовані історичні наративи, у наш час розвивається публічна історія як окремий напрям поширення історичних знань, виведення останніх за суто академічні рамки. ЗМК є її популяризаторами, що дає історикам змогу заявити про себе не тільки як про знавців минувшини, а й про публічних інтелектуалів. Істориків можна умовно поділити на «університетських» і «медіатизованих», тобто на непомітних і присутніх у засобах масової комунікації. Останні беруть участь у ток-шоу, виступах на телеканалах і радіо, ведуть авторські колонки у ЗМК, ведуть блоги, є авторами сценаріїв документальних та ігрових фільмів, ведучими та експертами тематичних передач на телеканалах тощо. Серед таких українських істориків та створених ними проектів слід згадати Ярослава Грицака, Юрія Шаповала, Олександра Палія, Олександра Алфьорова, Тараса Чухліба, Євгена Луняка; телепроект «Розсекречена історія» з журналістом Олександром Зінченком, спікерами якого були відомі історики Станіслав Кульчицький, Наталія Яковенко, Олег Бажан, Роман Подкур, Олександр Лисенко, Іван Патриляк, Ірина Матяш, Тетяна Пастушенко та ін.; «Історична правда» Вахтанга Кіпіані. Набувають популярності відеоблоги істориків Владлена Мараєва, Тетяни Водотики, документальні фільми, присвячені окремим історичним подіям та діячам.

На формування національної пам'яті великий вплив мають електронні ЗМК – натеper значна їх частина веде спеціальні рубрики чи проекти в рамках свого видання, наприклад, «Україна Інкогніта» (газета «День»), «Історія» («Тиждень»), «Історична Правда» («Українська Правда»), «Усвідомлюючи себе через пам'ять» («Радіо Свобода»); розвиваються й окремі сайти. Влітку 2014 р. в Україні з'явився сайт «Лікбез. Історичний спротив» (<http://likbez>). Тривають журналістські розслідування, пов'язані з повномасштабною російсько-українською війною. Значний досвід отримали ЗМК із висвітлення воєнно-політичних подій російсько-української війни [15]. Історики Карен Нікіфоров (голова

громадської організації «Майстерня Академічного Релігієзнавства», Київ), його колеги по проекту Уляна Севаст'янів та Ірина Фенно займаються проблемою документування воєнних злочинів Росії проти релігійних громад України, руйнування й пограбування об'єктів культурно-історичної спадщини та культових пам'яток і широко інформують про результати збору даних через електронні й друковані ЗМК.

Відомий дослідник діяльності радянських спецслужб Дмитро Веденєєв, аналізуючи масштаби інформаційного впливу ЗМК на суспільну свідомість, зауважив, що «зростають масштаби загроз інформаційній складовій безпеки й стабільності Української держави. Застосування технологій цілеспрямованого інформаційно-психологічного впливу в сучасних умовах здатне призвести до таких згубних для суверенної державності наслідків, які раніше досягалися прямою агресією або державними переворотами» [1, с. 7].

Висновки. Безперечно, розширення контактів із навколишнім дедалі більш глобалізованим світом здатне примножити емпіричний та методологічний ресурси української історичної науки (за умов, звичайно, її громадянської й професійної самодостатності), тісніше інтегрувати її у всесвітній фаховий простір та збагатити у процесі творчих контактів із зарубіжними колегами. Водночас варто розуміти, що глобалізація об'єктивно детермінує вироблення і здійснення цілком визначеного курсу, спрямованого на ерозію реального суверенітету національних держав, уніфікацію духовного виміру буття людства, і в крайніх своїх проявах ставить під серйозне питання забезпечення права націй і держав на власну цивілізаційну самобутність, традиційну культуру, включаючи національну пам'ять й національну свідомість. Отже, слід окреслити як об'єктивну реальність та очевидну перспективу зростання ролі історії у формуванні національної пам'яті українського суспільства та посилення взаємодії історії й істориків з масмедіа як каналів трансляції історичного знання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Веденєєв Д. В. *Культурно-інформаційний вплив сучасного світу та історична свідомість української політичної нації*. Вісник національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2015. № 3. С. 3–10. Електронний ресурс. URL : https://nakkim.edu.ua/images/Instytutu/nauka/vydannia/visnyk/Visnyk_3_2015.pdf
2. В'ятрович В. *Нотатки з кухні «переписування історії»*. 3-тє вид. К.: Наш формат, 2023. 528 с.

3. Глушко А. Радянський психоемоційний фантомний комплекс і проблема «двох Україн». Особа у контексті часу. Книга на пошану Лариси Нагорної / Упорядники Юрій Шаповал, Олесь Лісничук, Світлана Набок. Київ : ППЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2012. С. 185–198.

4. Дуцик Д., Дичок М. ЗМІ України: поле конкуренції за владу. Нариси новітньої історії України, 1991–2021; зб. ст./ ред. М. Мінаков, Г. Касьянов, М. Роджанські. Київ : Laurus, 2021. С. 157–188.

5. Єкельчик С. Імперія пам'яті. Російсько-українські стосунки в радянській історичній уяві. Пер. з англ. К.: Видавництво «Часопис “Критика”», 2008. 303 с.

6. Каганов Ю. О. Конструювання «радянської людини» (1953–1991): українська версія. Запоріжжя : Інтер-М, 2019. 432 с.

7. Нагорна Л. П. Соціокультурна ідентичність: пастки ціннісних розмежувань. К.: ППЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2011. 272 с.

8. Нагорна Л. П. Історична пам'ять: теорії, дискурси, рефлексії. Київ : ППЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2012. 328 с.

9. Нагорна Л. П. Історична культура: концепт, інформаційний ресурс, рефлексивний потенціал. Київ : ППЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2014. 382 с.

10. Удод О. Історія в інформаційному суспільстві. Нариси з соціокультурної історії українського історієписання: субдисциплінарні напрями : колективна монографія / за заг. ред В. Смоля; НАН України; Ін-т історії України. Київ : Генеза, 2018. С. 60–118.

11. Удод О., Юрій М. Меморіалізація історичної та соціокультурної травми українського народу після польсько-литовського завоювання. Електронний ресурс. URL : https://shron1.chtyvo.org.ua/Udod_Oleksandr/Memorializatsiia_istorychnoi_ta_sotsiokulturnoi_travmy_ukrainskoho_narodu_pislia_polsko-lytovskoho_z.pdf?PHPSESSID=djsstoo4hqtq1cn0o0fsj2ecbq6

12. Положення про Український інститут національної пам'яті, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 12 листопада 2014 р. № 684 /Електронний ресурс. URL :

<https://uinp.gov.ua/pro-institut/pravovi-zasady-diyalnosti>

13. Примаченко О. Роль медіа в комплексному впливові історії на суспільну свідомість. Вісник Львівського університету. Серія філософські науки. 2022. Випуск 30. С. 74–82. Електронний ресурс. URL : http://fs-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/30_2022/9.pdf

14. Джил Догерті. Усі бреють. Конфлікт в Україні і трансформація російських медіа» /Електронний ресурс. URL : <https://ms.detector.media/>

manipulyatsii/post/11448/2014-08-21-usi-breshut-abo-yak-transformovalysya-rosiyski-zmi/

15. Сегеда С. Засоби масової комунікації у зоні бойових дій: історичний досвід. Воєнно-історичний вісник. 2019, т. 31. № 1. Електронний ресурс. URL : <http://viv.niou.org.ua/issue/view/11566/5848>

REFERENCES

1. Vedenejev D.V. Kulturno-informatsiynyy vplyv suchasnoho svitu ta istorychna svidomist ukrayinskoj politychnoyi natsiyi. 2015. №3. S. 3–10. [Modern world cultural and information influence and historical conscience of Ukrainian political nation. 2015. №3. P. 3–10.] Electronic resource. Access mode https://nakkkim.edu.ua/images/Instytutu/nauka/vydannia/visnyk/Visnyk_3_2015.pdf

2. Vyatrovych V. Notatky z kuhni “perepysuvannja istoriyi”. 3-te vyd. – K.: [Notes from “rewriting history” kitchen.]. – 3-d edition. K.: Nash format, 2023. 528 p.

3. Hlushko A. Radjanskyy psyhoemotsiynyy fantomnyy kompleks I problema “dvoch Ukrayin”. Osoba u konteksti chasu. Knyha na poshanu Larysy Nahornoyi / Uporjadnyky Yurii Shapoval, Oles Lisnychuk, Svitlana Nabok. [Soviet psycho-emotional fantom complex and the problem of “two Ukraines”. A person in the context of time. The book in honor of Larysa Nahorna / Compilers Yurii Shapoval, Oles Lisnychuk, Svitlana Nabok. Kyiv: Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the National Academy of Science of Ukraine, 2012. P. 185–198.

4. Dutsyk D., Dychok M. ZMI Ukrayiny: pole konkurentsyyi za vladu. Narysy novitnjoyi istoriyi Ukrayiny, 1991–2021; zb.st./ red. M. Minakov, H. Kasjyanov, M. Rodzhanski. [Ukrainian mass media: competition for power. Essays on the Ukrainian modern history, 1991–2021; zb.st./ red. M. Minakov, H. Kasjyanov, M. Rodzhanski.] Kyiv: Laurus, 2021. P. 157–188.

5. Yekelchik S. Imperiya pamyati. Rosiysko-ukrayinski stosunky v radjanskij istorychnij uyavi. [Empire of memory. Russian-Ukrainian relations in soviet historical imagination.] Transl. from English K.: Publisher «Chasopys “Krytyka”», 2008. 303 p.

6. Kahanov Yu.O. Konstruyuvannja “radjanskoyi ljudyny” (1953–1991): Ukrainian version. [Construction of a “soviet person” (1953 – 1991): Ukrainian version.] Zaporizhzhja: Inter-M, 2019. 432 p.

7. Nahorna L.P. Sotsio-kulturna identychnist: pastky tsinnisnyh rozmezhuvan. [Social-cultural identity: traps of values differentiations.] K.: Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the National Academy of Science of Ukraine, 2011. 272 p.

8. Nahorna L. P. Istorychna pamyat: teoriyi, dyskursy, refleksiyi. [Historical memory: theories, discourses, reflections.] Kyiv: Kuras Institute of

Political and Ethnic Studies of the National Academy of Science of Ukraine, 2012. 328 p.

9. Nahorna L. P. *Istorychna kultura: kontsept, informatsiynnyy resurs, reflectyvnyy potentsial. [Historical culture: concept, information resource, reflective potential.]* Kyiv: Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the National Academy of Science of Ukraine, 2014. 382 p.

10. Udod O. *Istoriya v informatsiynomu suspilstvi. Narisy z sotsiokulturnoyi istoriyi ukrayinskogo istoriyepysannja: subdystsyplinarni naprjamy: kolektyvna monographiya / za red. V Smoliya; [History in information society. Essays on socio-cultural history of Ukrainian history writing: sub-disciplinary directions: collective monography / on general red. of V. Smolij]; the National Academy of Science of Ukraine; the Institute of Ukrainian History.* Kyiv: Heneza, 2018. P. 60–118.

11. Udod O., Yurii M. *Memorializatsiya istorychnoyi ta sotsiokulturnoyi travmy ukrayinskogo narodu pislja polsko-lytovskogo zavoyuvannja. [Memorialization of historical and socio-cultural trauma of Ukrainian nation after Polish-Lithuanian conquer.]* Electronic resource. Access mode https://shron1.chtyvo.org.ua/Udod_Oleksandr/Memorializatsiia_istorychnoi_ta_sotsiokulturnoi_travmy_ukrainskoho_narodu_pislja_polsko-lytovskoho_z.pdf?PHPSESSID=djsstoo4hqtq1cn0ofsj2ecbq6

12. *Polozhennja pro Ukrajinskyy Instytut Natsionalnoyi Pamyati, zatverdzhene Postanovoyu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 12 lystopada 2014 roku № 684. [Regulation on the Ukrainian Institute of Ukrainian Memory, approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine Resolution of November 12, 2014 № 684] /* Electronic resource. Access mode

<https://uinp.gov.ua/pro-instytut/pravovi-zasady-diyalnosti>

13. Prymachenko O. *Rol media v kompleksnomu vplyvovi istoriyi na suspilnu svidomist. [Mass media role in complex influence of history on public consciousness.]* Lviv University bulletin. Philosophy sciences series. 2022. Edition 30. C. 74–82. Electronic resource. Access mode http://fs-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/30_2022/9.pdf

14. Jill Doherty. *Usi breshut. Konflikt v Ukraini I transformatsiya rosiyskyh media. [Everybody lies. The conflict in Ukraine and Russian media transformation.]* / Electronic resource. Access mode

<https://ms.detector.media/manipulyatsii/post/11448/2014-08-21-usi-breshut-abo-yak-transformovalysya-rosiyski-zmi/>

16. Seheda S. *Zasoby masovoyi komunikatsiyi u zoni boyovyh diy: istorychnyy dosvid. [Means of mass communication in battle zone: historical experience.]* War-historic bulletin. 2019, t. 31. № 1. Electronic resource. Access mode <http://viv.nuou.org.ua/issue/view/11566/5848>

Цитувати: Бабенко Л. Л. Історія України в інформаційному просторі та національній пам'яті: сучасні рефлексії. Постметодика. 2023. № 2–3. С. 107–114.

© Л. Л. Бабенко, 2023. Стаття надійшла в редакцію 15.10.2023